

24.2.2025

EOAK/6850/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jari Pirjola

TARKASTUS: HELSINGIN SÄILÖÖNOTTOYKSIKKÖ 11.12.2024

Osallistujat oikeusasiamiehen kansliasta

Esittelijäneuvos Jari Pirjola

Esittelijäneuvos Iisa Suhonen

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Peter Fagerholm

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Tuire Metso

Osallistujat tarkastuskohteesta

Yksikön johtaja ja muuta henkilökuntaa

Tarkastuksen tyyppi

OPCAT

1 YLEISTÄ TARKASTUKSESTA JA TARKASTUSKOHTEESTA

Eduskunnan oikeusasiamies on YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT, Optional Protocol of the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) tarkoittama kansallinen valvontaelin.

Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja.

Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle, suljettujen laitosten toiminnoista vastaaville viranomaisille sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

Nyt suoritettu tarkastus tehtiin apulaisoikeusasiamies Mikko Sarjan määräyksestä. Tarkastuksen painopisteet olivat säilöön otettujen kohtelu sekä yksikön olosuhteet.

Tarkastuksen aikana keskusteltiin henkilökunnan kanssa, käytiin kahdenkeskisiä keskusteluja säilössä olevien kanssa sekä tutustuttiin laitoksen olosuhteisiin. Tarkastuksen aikana käytiin läpi myös viimeisen kuuden kuukauden aikana säilölain 8 §:n nojalla tehdyt erillään säilyttämistä koskevat päätökset,

Säilöönottoyksikön johtaja lähetti ennen tarkastusta pyydetyt asiakirjat ja tilastot.

2 ALKUKESKUSTELU

Alkukeskustelussa nousi esiin muun muassa seuraavia asioita.

Helsingin vastaanottokeskuksen tulosalueeseen kuuluu Punavuoren vastaanottokeskus, vastaanottokeskuksen yksityismajoittujen palvelupiste sekä säilöönottoyksikkö.

Uusi säilöönottoyksikkö tullaan rakentamaan Vantaan vankilan viereen. Uuden yksikön arvioidaan valmistuvan vuonna 2028.

Uusi ulkomaalaislaissa säädetty rajamenettely on käytössä Joutsenon vastaanottokeskuksessa. Säilössä olevia venäläisiä on ollut mahdollista palauttaa Venäjälle.

Ulkomaalaislakiin ollaan valmistelemassa muutoksia (esimerkiksi säilöönotto vastaanottokeskuksesta yleisen järjestyksen perusteella). Lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säilöönotto olisi mahdollinen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden takaamiseksi. Lain voimaantulo voi vaikuttaa säilössä olevien ”profiiliin”.

Säilössä oli tarkastusajankohtana 38 säilöön otettua, joista 6 oli naisia. Ketään ei tarkastuspäivänä ollut määrätty erillään pidettäväksi tai poliisin säilytystiloihin.

Säilöön otetuilla on oikeus pitää puhelinta hallussaan sekä käyttää internetiä. Säilöön otetuille voidaan tarvittaessa antaa vaatteita käyttöön.

Säilöönottokeskuksessa ei ole ollut suurempia järjestyshäiriöitä eikä poliisin hälytyskäyntejä viime vuosina ole ollut.

Säilöönottokeskuksesta on tarkastusten yhteydessä löytynyt pieniä määriä kannabista. Huumausaineita voivat tuoda säilöönottoyksikköön esimerkiksi säilössä olevien vieraat.

Laki ei pääsääntöisesti mahdollista esimerkiksi vierailijalle tehtävää henkilöntarkastusta. Vierailijoille voidaan tehdä vain säilölain 15 §:ssä tarkoitettu turvatarkastus. Tapaaminen voidaan evätä vain laissa mainituissa erityistapauksissa, esimerkiksi silloin, kun on perusteltua syytä olettaa, että tapaaminen myötävaikuttaa rikoksen tekemiseen.

Säilöönottoyksikön näkemyksen mukaan lainsäädäntöä tulisi muuttaa siten, että tehokas vierailijoiden ja asiakkaiden valvonta olisi mahdollista kaikissa tilanteissa.

Säilöönottokeskuksessa järjestetään erilaista toimintaa asiakkaille (esimerkiksi bingo, peli-illat, kuntosali). Toimintoja järjestettäessä otetaan huomioon erityistä tukea tarvitsevat asiakkaat.

Alkukeskustelun aikana nousi esiin kysymys myös henkilöntarkastuksen ja henkilönkatsastuksen erosta. Säilöönottolaki sallii vain henkilöntarkastuksen. Keskustelun perusteella jäi jossain määrin epäselväksi, onko yksikön turvallisuudesta vastaavalle henkilökunnalle kaikissa tilanteissa selvää, mikä on henkilönkatsastuksen ja henkilöntarkastuksen ero.

3 TILOJEN TARKASTUS

Helsingin säilöönottoyksikön tilat olivat tarkastushetkellä asianmukaisessa kunnossa. Ulkoilupihalla ei edelleenkään ollut kiinteää katosta, joka suojaisi sateelta. Pihalle on kuitenkin asennettu rakennuksen seinästä ulosvedettävä reilun kokoinen markiisi, joka antaa tarvittaessa sääsuojan ulkoilijoille.

4 ASIAKKaidEN KOHTELU

Tarkastuksen aikana keskusteltiin luottamuksellisesti kuuden säilössä olevan kanssa. Haastatellut kertoivat, että heitä on kohdeltu hyvin säilöönottoyksikössä. Useat halusivat keskustella siitä, miksi he ovat säilössä tai siitä, miksi he eivät voi palata kotimaahansa.

Yksi asiakas väitti, että poliisi oli kohdellut häntä epäasianmukaisesti ja käyttänyt liikaa voimaa. Hänelle annettiin kantelulomake ja kerrottiin mahdollisuudesta kannella. Yksi säilössä olija ei olisi halunnut palata kotimaahansa vaan toiseen valtioon. Yhdessä keskustelussa arvosteltiin huoneen listoissa olevaa pahaa hajua. Muutama haastateltava arvosteli ruuan laatua.

5 TERVEYDENHUOLTO

Tarkastuksen aikana keskusteltiin yksikön vastaavan sairaanhoitajan ja työvuorossa olleen sairaanhoitajan kanssa siitä, miten terveydenhuolto säilöönottoyksikössä on järjestetty. Yksikössä työskentelee kaksi sairaanhoitajaa. Hoitaja on saatavilla virka-aikana kaikkina muina päivinä, paitsi sunnuntaisin. Vastuulääkärinä toimii Terveystalon nimeämä lääkäri. Yksikössä potilaita vastaanottava lääkäri voi olla kuka vain Terveystalon lääkäreistä.

Asiakkaan alkuterveystarkastus pyritään tekemään 24 h sisällä saapumisesta yksikköön. Tarkastus tehdään myös niille asiakkaille, jotka tulevat Joutsenon säilöönottoyksiköstä. Noin 85 % tarkastuksista pystytään tekemään tavoitellussa ajassa. Tarkastukselle on oma haastattelulomake. Hoitaja kysyy asiakkaalta aina myös kuljetuksen aikaisesta kohtelusta, vaikka lomakkeessa ei ole tätä varten erillistä kohtaa. Kysyminen ja kirjaaminen tehdään aina samalla tavalla.

Helsingin säilöönottoyksikön asiakkaissa on psyykkisesti huonovointisia. Alkutarkastuksessa käydään läpi asiakkaan traumatausta ja psyykkiset sairaudet sekä mahdollinen itsetuhoisuus. Lääkärin arvion jälkeen voidaan pyytää asiakkaasta vielä psykiatrin arvio ja tarvittaessa asiakas voidaan lähettää päivystykseen. Yksikössä ei ole koskaan tapahtunut itsemurhia, mutta jonkin verran on esiintynyt itsetuhoisuutta.

Terveydenhuollosta tavataan asiakas aina epäonnistuneen käännytyksen jälkeen joko heti tai seuraavana työpäivänä. Asiakkaan kanssa käydään tilanne läpi ja kirjataan asiakkaan oma kertomus. Asiakas käy tarvittaessa lääkärin vastaanotolla.

Terveydenhuolto saa aina tiedon erilleen sijoitetusta asiakkaasta. Tällainen asiakas tavataan joka päivä hoitajien ollessa töissä. Lääkäri pyydetään katsomaan asiakasta tarvittaessa tai jos asiakas sitä itse pyytää.

Yksikön lääkehoitosuunnitelman viimeisin versio oli hyväksytty 3.4.2024 ja se vaikutti asianmukaiselta. Suunnitelma on kirjoitettu vastaamaan säilöönottoyksikön oloja ja tarpeita. Suunnitelmassa on mainittu, että säilöönottoyksikössä voi olla työharjoittelua suorittava sairaanhoitajaopiskelija, joka toimii työparina aina toisen sairaanhoitajan kanssa (kohta 3.3 Opiskelija lääkehoidon toteuttajana). Keskustelussa ilmeni, että tätä ei ollut vielä otettu käyttöön, vaan se oli vasta suunnitelmissa.

Tässä yhteydessä tarkastaja toi esille apulaisoikeusasiamiehen kannanoton, jonka mukaan potilaalta pitää saada lupa (harjoittelussa olevan) opiskelijan läsnäoloon hoitotilanteessa. Tämä ei edellytä sitä, että harjoittelija osallistuisi hoitoon.¹

Lääkehoitosuunnitelman liitteenä on suostumuslomake (liite 1), jolla asiakas voi antaa suostumuksen muun muassa sille, että Helsingin säilöönottoyksikön hoitohenkilökunta saa pyytää suostumuksen antajaa koskevia hoitotietoja terveydenhuollon yksiköistä. Lomakkeesta on teetetty useita kieliversioita, mutta niiden käytön kerrottiin osoittautuneen käytännössä huonosti toimivaksi, minkä vuoksi käytetään vain suomen- ja englanninkielistä lomaketta. Jos asiakas ei osaa kumpaakaan kieltä riittävästi, tulkit kääntää lomakkeen asiakkaan äidinkielellä tai tämän ymmärtämällä kielellä. Tarkastajille kerrottiin, että muiden kieliversioiden pois jättäminen johtui muun muassa siitä, että terveydenhuollon yksiköiltä ei saatu tietoja, koska siellä ei ymmärretty lomakkeen kieltä eikä voitu olla varmoja, että allekirjoitetun lomakkeen teksti oli sama kuin mukana ollut suomenkielinen lomake.

Haastatellut hoitajat olivat tietoisia Istanbulin pöytäkirjasta ja siitä, että Helsingin Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskus on julkaissut ilmaisen ”Istanbulin protokolla – kidutuksen tutkiminen ja dokumentointi” – verkkokoulutuksen.²

6 OIKEUSASIAMIEHEN SUOSITUKSET JA TOIMENPITEET

Tarkastushavainnot esiteltiin apulaisoikeusasiamies Mikko Sarjalle. Hän totesi niiden perusteella seuraavan.

- Lääkehoitosuunnitelman liitteenä on yllä jaksossa 5 mainittu suostumuslomake hoitotietojen saamiseksi. AOA katsoi, että sekä potilaan että terveydenhuollon henkilökunnan oikeusturvan kannalta olisi hyvä, jos tulkin käyttämisestä tehtäisiin kirjaus potilastietoihin. Toinen vaihtoehto voisi olla se, että suostumuslomakkeeseen lisätään kohta, josta selviää, onko suostumuksen antamisen yhteydessä käytetty tulkia.
- AOA kiinnitti huomiota myös siihen, että säilöönottokeskuksen henkilöntarkastuksia tekevän henkilökunnan tulee kaikissa tilanteissa olla tietoinen henkilöntarkastuksen ja henkilönkatsastuksen välisestä erosta.

¹ Ks. AOA Maija Sakslinin ratkaisu 19.12.2023 (6700/2022), joka on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi.

² Istanbulin pöytäkirja on käsikirja kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen tehokkaasta tutkimisesta ja dokumentoinnista. Verkkokoulutus on tarkoitettu kaikille pakolaisia ja turvapaikanhakijoita työssään kohtaaville. Linkki koulutukseen löytyy koulutushankkeen sivuilta: <https://www.hdl.fi/psykotraumatologian-keskus/istanbul-protokolla-koulutushanke/>

Tarkastus ei antanut aihetta muihin toimenpiteisiin.

Pöytäkirja lähetetään tarkastuskohteen ohella tiedoksi myös Maahanmuuttovirastolle.